

Akad. Algimantas Grigelis

IŠTIKIMI HIPOKRATO PRIESAikai

Vakarų aukštaičių Upytės paviete Grigelių pavardė žinoma nuo XVII a. vidurio. Stačiūnų parapijos bažnytinėse knygosė minimas 1776 m. gimęs Kazimieras Grigelis, kuris ir laikytinas giminės pradininku. Grigeliai karta po kartos gyveno Tylių kaime (Stačiūnų valsčius, Šiaulių apskritis). Mano senelis Feliksas Grigelis (1854–1935) su žmona Elena Lunskeyte (1874–1908) (abu palaidoti Stačiūnų miestelio kapinėse) susilaukė šešių sūnų ir vienos dukters. Jiedu valdė nemažą trisdešimties ar keturiasdešimties hektarų ūkį su derlinga, bet sunkiai ariama žeme, kuri turėjo išmaitinti gausią šeimą. Tad visi žinojo, kas yra sunkus žemdirbio darbas. Į mokslus tėvai pajėgė išleisti vieną 1900 m. gegužės 1 d. gimusį sūnų Antaną. Žingeidus berniukas pradžiamokslį gavo iš kaimo mokytojo, o 1912-aisiais įstojo į Šiau-

Gimnazistė Irena Birutė Kairunaitė, apie 1918 m. Algimanto Grigelio ir Liudos Ūsienės (Grigelytės) archyvo nuotraukos Irena Birutė Kairunaitė – Gymnasium student, 1918. Photos from the archive of A. Grigelis and L. Ūsienė (Grigelytė)

lių vyrų (nuo 1920 m. – valstybinė, dabar – Juliaus Janonio) gimnazijos parengiamąją klasę. Yra pasakojęs, kad mokėsi kartu su būsimuoju poetu J. Janoniu. 1914 m. jau buvo baigęs dvi gimnazijos klases, kai teko grįžti į tėvų ūkį ir mokytis savarankiškai, nes prasi-dėjo Pirmasis pasaulinis karas.

Gimnazija vėl atsidarė 1918-aisiais. Antanas įstojo ir baigė trečiąją jos klasę, o išlaikęs egzaminus, iš karto perėjo į penktąją. Gimnaziją jis baigė 1923-aisiais ir tais pačiais metais Kaune įstojo į Lietuvos universiteto (LU) Medicinos fakulteto (MF) Medicinos skyrių. Studijoms lėšų trūko, tad prisidurdavo dirbdamas masažuotoju ir MF studentų bibliotekos vedėju.

Mano Tėvelis Antanas buvo labai gabus, atkakliai ir ilgai mokėsi, siekdamas profesijos aukštumų. Jis buvo vidutinio ūgio (1,7 m), labai gražiai nuaugęs, stiprus ir raumeningas. Anatomiją dėstęs profesorius neretai Antaną paprašydavo iki pusės nusirengti ir tapti modeliu, norėdamas studentams parodyti žmogaus raumenyną.

Išvaizdos vaikas į akį krito medicinos studentei Irenai Birutei Kairunaitytei (buvo rašoma Kairiūnaitytė). Ji buvo gimusi 1902 m. Lodzėje (Lenkija) Lauryno Kairunaičio (buvo rašoma Kairiūnaitis) (1866–1958) ir Valentinos Klopotovskaitės (1876–1907) šeimoje, turėjo metais jaunesnę seserį Stasę Jadvygą. Deja, mama Valentina mirė labai jauna (palaidota Čenstakavos (lenk. *Częstochowa*) kapinėse) ir tėvas mokytojas L. Kairunaitis augino dukteris vienas. Prasidėjus karui jiems teko pasitraukti į Rusiją. 1918 m. grįžęs į Lietuvą, mano Didelis su dukterimis apsigyveno Kaune, čia mokytojavo. 1920 m. buvo išrinktas Kauno miesto tarybos nariu, tapo burmistro Jono Vileišio bendražygiu, ėjo Kauno miesto švietimo skyriaus vedėjo pareigas, buvo Socialinės rūpybos departamento direktoriumi (iki 1932 m.). Kaune L. Kairunaitis vedė antrą kartą Bronislavą Kubiliūtę (1875–1952).

Mano Mama Irena Birutė užaugo labai gražių veido bruožų, neaukšto ūgio, judbruva mergina. Ji labai mėgo bendrauti, tad greitai patraukdavo visų aplinkinių dėmesį.

Antanas Grigelis jaunystės metais. Kaunas, apie 1926 m.
Antanas Grigelis in his youth. Kaunas, ca. 1926

Irena Birutė Kairunaitytė jaunystės metais. Kaunas, apie 1926
Irena Birutė Kairunaitytė in her youth. Kaunas, ca. 1926

Gyvo charakterio, energinga ir sumani Irena Birutė greitai suprato, kad nors ir kiek uždaro būdo, bendramokslis Antanas yra doras, sąžiningas, švelnus jautrios sielos žmogus. Bendri pomėgiai, siekiai, iškylos po Kauno apylinkes labai suartino jaunuolius. *Mano mielas Ante! Būtų gera, kad pagaliau greta einantieji mūsų keliai galėtų susieiti į vieną. Aš drąsiai galiu tau tai sakyti, nes jaučiu, kad tu myli mane begaliniai, o aš tau mokėčiau laimės duoti ir mes būtume taip laimingi...* – skaitome prieš 100 m. (1926 m. spalio 3 d.) mylimajam rašytame laiške. Dar būdami LU Medicinos fakulteto studentais ir labai vienas kitą mylėdami jiedu susituokė 1927-aisiais. Taip troško būti laimingi...

Besimokydamas Antanas užsirekomendavo kaip puikus specialistas, kai Kauno klinikose ėmė dirbti praktikančiu (1929 03 20–1930 05 01). 1930 m. sausio 15 d. jam įteiktas mokslų baigimo diplomą ir prasidėjo darbas. 1930 m. gegužės 10 d. jaunas gydytojas A. Grigelis išrinktas Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Terapeutinių klinikų jaunesniuoju asistentu, 1932 m. rugpjūčio 15 – rugsėjo 15 d. stažavosi Vienoje (Austrija). Kaune išlaikyti šeimą nebuvo lengva,

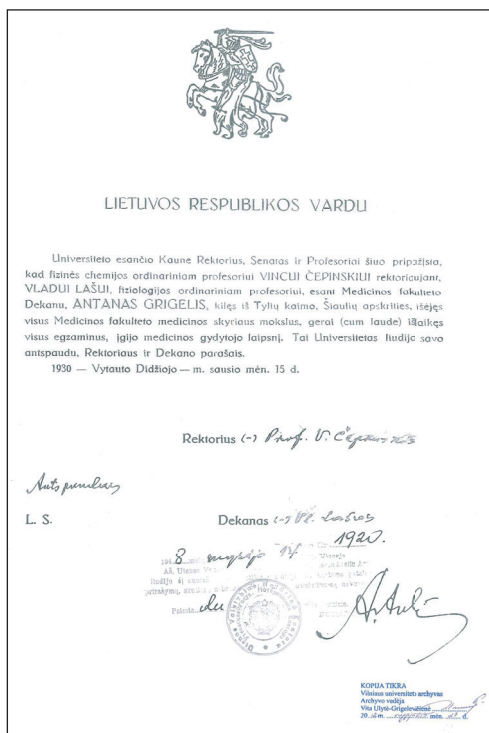

Antano Grigelio ir Irenos Birutės Kairunaitytės santuoka.
Kaunas, 1927 m.
The marriage of A. Grigelis and I. B. Kairunaitytė. Kaunas, 1927

nes jau buvo gimę du vaikučiai – Liuda (g. 1928 m.) ir Algimantas Kazimieras (1931 m.). Tėvas labai norėjo dirbti savarankiškai, tad ieškojo gydytojo vietos kur nors toliau nuo sostinės. Ir jo noras išsipildė, kai 1933 m. buvo pasiūlyta vieta Utenos apskrities ligoninėje, kartu gaunant ir butą.

Jauna gydytojų A. ir I. B. Grigelių šeima įsikūrė prie Utenos ligoninės (dabar S. Dariaus ir S. Girėno g. 1) esančio namo viename iš butų. Antanas ėmė vadovauti Vidaus ligų skyriui, o Irena Birutė tame pačiame name, kur gyveno, įkūrė savo odontologijos kabinetą. Nors tuo metu Utena buvo apskrities miestas, ligoninė veikė sename 1904–1909 m. statytame raudonų plytų pastate (dabar tarp S. Dariaus ir S. Girėno ir Tauragnų gatvių) ir turėjo tik 40 lovų. Sklype buvo ir daugiau pastatų, o nedidelis vienaaukštis namas, kuriame apsigyveno šeima, stovėjo prie gatvės. Praėjus metams, 1934-aisiais, gydytojas A. Grigelis buvo paskirtas jau visos Utenos ligoninės vedėju ir turėjo rūpintis ne tik ligonių gydymu, bet ir pastatų rekonstrukcija bei naujo dviejų aukštų chirurgijos korpuso statyba.

Aktyviausias gydytojų Grigelių gyvenimo ir veiklos tarpsnis susijęs su Utena ir jos žmonėmis, su geriausiomis švietėjiškomis ir humanistinėmis šio miesto tradicijomis. Per kelerius darbo metus šeima tapo gerai žinoma ir gerbiama, abu gydytojai garsėjo kaip puikūs, žmonių mylimi, savo pareigai atsidavę specialistai. Antanas priklausė Tautininkų partijai ir globojo miestelio ugniagesius, Irena Birutė buvo aktyvi miesto bendruomenės narė – įvairiu metu buvo reikalinga ir Šaulių sąjungai, ir „Saulės“ gimnazijos Tėvų komitetui, ir Raudonajam Kryžiui. Abu jie gerai mokėjo lenkų, rusų, vokiečių kalbas, prenumeruodavo „Trimitą“, „Naująją Romuvą“, specialybės žurnalus užsienio kalbomis. Draugavo su gydytojo Povilo Svilo ir apskrities viršininko Jono Motiejūno-Valevičiaus šeimomis, lankydavosi jų dvareliuose: Bikuškio, kuris priklausė Svilams, ir Sidariškio – Valevičiams. 1940 m. Utenoje apsigyveno Lietuvos banko skyriaus valdytoju paskirtas Antanas Marčiulynas (1905–1995), kurio žmona Stasė buvo mokytoja. Jiedu dažnai lankydavosi

Antano Grigelio Lietuvos universiteto baigimo diplomas, 1930 m.

Antanas Grigelis's graduation diploma of Lithuania University, 1930

Algimantas Kazimieras Grigelis vaikystėje. Kaunas, 1932 m.
A. K. Grigelis in childhood. Kaunas, 1932

Jauna Antano ir Irenos Birutės Grigelių šeima su vaikais Liuda ir Algimantu. Kaunas, 1933 m.

The young family of Antanas and Irena Birutė Grigeliai with their children Liuda and Algimantas. Kaunas, 1933

A. ir I. B. Grigelių namuose, tapo puikiais bičiuliais. Nuo 1944 m. rudens A. Marčiulynas dirbo mokytoju, inspektoriumi, Utenos berniukų gimnazijos direktoriumi, bet 1949 m. rudenį buvo suimtas ir nuteistas 10-čiai metų kalėti lageryje Rusijoje.

Didžiausias A. Grigelio pašaukimas ir gyvenimo prasmė buvo gydyti žmones. Pakviestas bet kuriuo paros metu vykdavo pas pacientus net į atokiausius kaimus. Žiemos metui turėjo specialius rogėms skirtus ilgus, iki kulnų vilko kailiu pamuštus kailinius. Jis buvo visiškai savo darbui atsidavęs idealistas, labai daug laiko praleidžiantis ligoninėje ir ne tiek daug laiko skiriantis šeimai, nors labai stipriai mylėjo ir vaikus, ir savo Ireną Birutę. Ji, kaip, beje, būna daugelyje šeimų, tapo jaunos šeimos ašimi ir ne tik laikė visus namų kampus, bet ir mėgo siūti, siuvinėti, megzti, kambariuose augino gėles, o sode – agrastus, kuriuos tekdavo skinti. Ji buvo nuostabus, geriausiomis savybėmis apdovanojtas žmogus – nuoširdi ir atlaidi, labai mylėjo savo Antę, nuo kurio nenusisuko net juodžiausiomis jo gyvenime dienomis. Baigusi dienos darbus savo kabinete, Mama visą laisvą laiką skirdavo šeimai ir namams, vaikus auklėjo savo pavyzdžiu.

Susitaukę lėšų 1938 m. tėvai įsigijo namų valdą J. Basanavičiaus ir Sudeikių gatvių kampe ir persikėlė čia jau su trimis vaikučiais, nes gimė dar viena duktė Danutė Virginija (1936 m.). Tais pačiais metais Antanas buvo stažuotėje Ciuriche (Šveicarija), iš kurios grįžęs tuberkuliozei gydyti pradėjo taikyti rentgeno spindulių terapiją,

Irena Birutė Grigilienė su savo tėvu Laurynu Kairunaičiu ir vaikais: (iš kairės) Liuda, Algimantu ir vaikų pussesere Alina Seniūnaite. Kaunas, Panemunės šilas, 1934 m. vasara
I. B. Grigilienė with her father L. Kairunaitis and children: (from the left) Liuda, Algimantas and the children's cousin A. Seniūnaitė. Kaunas, Panemunės šilas, summer 1934

t. y. buvo šio metodo taikymo Lietuvoje pradininku. Jis įkūrė rentgeno kabinetą ir tapo pirmuoju jo vedėju, taip pat tuberkuliozės dispanserį ir dirbo tuberkuliozės kabineto vedėju. Tuo metu Utenos ligoninė jau turėjo 73 lovas, 1939-aisiais joje dirbo šeši gydytojai. Žymusis šių laikų kardiochirurgas akademikas Vytautas Sirvydis prisimena, kad gydytojas A. Grigelis, jam būnant Utenos gimnazijos moksleiviu, diagnozavo, o po to ir gydė plaučių tuberkuliozę.

1940 m. gegužę atgavus Vilniaus kraštą, A. Grigelis buvo paskirtas Švenčionių apskrities ligoninės vadovu, bet prieš tai ją reikėjo organizuoti. 1940 m. gruodžio 15 d. ligoninė buvo atidaryta, o 1941-ųjų kovą A. Grigelis paskirtas Zarasų apskrities ligoninės Vidaus ligų skyriaus ir rentgeno kabineto vedėju. O šeima visą tą laiką gyveno Utenoje.

Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas 1941 m. birželio 22 d. atsirito į Lietuvą ir per kelias dienas nugriaudėjo į rytus. A. Grigelis grįžo į Uteną ir nuo liepos 1 d. iki pat 1944-ųjų birželio dirbo gydytoju rentgenologu ir Tuberkuliozės dispanserio vedėju. 1943 m. šeima susilaukė dar vieno sūnaus – Antano Vytauto, deja, po trijų savaičių jis mirė.

Lietuvą vėl okupavus sovietams, A. Grigelis nuo 1944 m. liepos dirbo Utenos apskrities poliklinikos ir Tuberkuliozės dispanserio vedėju, buvo gydytojų darbo ekspertizės (GDE) komisijos pirmininku bei karinio komisariato gydytoju (šios pareigos jam buvo labai sunkios). Atsikuriant karo nualintiems universitetams, reikėjo nemažai specialistų, galinčių parengti darbui naują medikų kartą. Kadangi A. Grigelis buvo gerai žinomas ir puikiai vertinamas kaip rentgenologas, 1945 m. rugsėjo 15 d. buvo pakviestas į Vilniaus valstybinio universiteto Propedeutikos katedrą vyresniuoju rentgenologijos dėstytoju. Giliai į šią temą paniro, parengė paskaitų programą, o vėliau pagal ją ir rentgenologijos vadovėlio pirmąją dalį. Taip pat parašė keletą medicinos srities mokslinių darbų, tyrinėjo rentgeno spindulių poveikį kai kurių ankštinių augalų augimui ir kt., o kraujo tyrimams atlikti įsigijo „Zeiss“ mikroskopą (išlikęs namų archyve). A. Grigelis universitete

Gydytojas Antanas Grigelis. Utena, 1945 m.
Physician Antanas Grigelis. Utena, 1945

bendravo su rentgenologu, vėliau profesoriumi tapusiu Vincu Lapinsku (1920–2013), yra pasakojęs apie rusų rentgenologo Vladimiro Krotovo, kuris 1945 m. buvo paskirtas vyriausioju Sveikatos ministerijos rentgenologu, veiklą.

Kad įsitvirtintų universitete, reikėjo siekti mokslinio laipsnio, tad A. Grigelis ėmė rengti disertaciją. Deja, labai trūko laiko, nes į paskaitas jis važinėjo iš Utenos – sunkiais pokario metais su trimis vaikais keltis į Vilnių nesiryžo. 1948 m. rugsėjo 1 d. A. Grigelis už skaitomas paskaitas ir vedamus praktikos darbus gavo valandinį atlyginimą. Tais pat metais jis vėl pradėjo ir iki pat 1954-ųjų dirbo Utenos ligoninėje rentgenologu. Asmens byloje žinių apie tolesnį jo darbą universitete ar atleidimą iš jo nėra.

1949 m. gydytojų Grigelių šeimoje gimė duktė Jovita, o 1952-aisiais mirė antroji senelio L. Kairunaičio žmona Bronislava. Dėl šeiminių aplinkybių 1954 m. A. Grigelis persikėlė gyventi į Aukštąją Panemunę Kaune pas uošvį ir ėmė dirbti Pažaislio psichoneurologinės ligoninės rentgenologu. Deja, daug metų gydymas sergančius tuberkulioze, galiausiai pats ja užsikrėtė.

Iš pradžių to lyg ir nepastebėjo, o gal ir nenorėjo pripažinti, tad ilgainiui liga agresyviu ir išsivystė atvira jos forma. Jis turėjo izoliuotis ir 1958 m. išėjo į pensiją. Tais pat metais mirė senelis L. Kairunaitis (palaidotas Kauno m. Panemunės kapinėse), o jo žentas A. Grigelis dar ketverius metus gydėsi Romainių tuberkuliozinėje ligoninėje. Bet liga atkakliai nenorėjo trauktis, ir 1962 m. rugsėjo 6 d., sulaukus vos 62 metų, labai vingiuotas ir nelengvas Antano gyvenimo kelias užsibaigė. Palaidotas jis Utenos senosiose kapinėse greta žmonos Irenos Birutės, kuri pakirsta infarkto į Amžinybę iškeliavo 1960 m. lapkričio 18 d. dar jaunesnė, sulaukusi tik 58 metų.

Tolimais 1927-iaisiais pradėję bendrą gyvenimą, jiedu nenujautė, kokie išbandymai jų laukia – sovietų okupacija, ketveri karo metai ir žiauraus pokario laikas, per kuriuos prarado sunkiu darbu užsidirbtą turtą, skaudžiai išgyveno sumaištį, nepriteklis, represijas,

trėmimus, gyveno nuolatinėje baimėje dėl savęs ir vaikų. Utenoje mažai kas žinojo, kad 1941-ųjų rugpjūčio mėn., prasidėjus SS (vok. *Schutzstaffeln*, Vokietijos nacių partijos ginkluoti elitiniai daliniai) akcijoms prieš žydus, nepabūgę didžiulės rizikos, gydytojai Grigeliai savaitę savo namuose slėpė ir nuo žūtis išgelbėjo du žydų jaunuolius, uteniškus brolius Segalius. Apie tai rašoma Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejuje saugomoje byloje. Už šį poelgį jie yra nusipelnę Pasaulio teisuolių vardo, tačiau Segaliai po karo savo gelbėtojų neieškojo, o vėliau nebeliko ir liudininkų.

Palaikydami vienas kitą, mano tėvai keliavo per gyvenimą ir džiaugėsi užaugintais vaikais, kurie beprotiškai juos abu mylėjo ir gerbė. Gydytojai Grigeliai iki šiol prisimenami Utenoje, – jie žmones gydė širdimi ir meile, buvo jautrūs, atsidavę savo profesijai ir iki pabaigos ištikimi Hipokrato priesaikai.

Algimantas Grigelis prie namo Sudeikių g. 3, kuriame nuo 1944 m. gyveno gydytojų Grigelių šeima. Utena, 2021 m. birželio 27 d.

Algimantas Grigelis at the house at Sudeikių Str. 3, where since 1944 the doctors Grigeliai lived. Utena, June 27, 2021